



EESTI ADVOKATUUR

ESTONIAN BAR ASSOCIATION

Riigikogu põhiseaduskomisjon
Lossi plats 1a
15165 Tallinn

26. veebruar 2008.a nr 1-9/147

Liiklusseaduse, karistusseadustiku, politseiseaduse, väärteomenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu (179 SE)

Eesti Advokatuur pöördub Riigikogu põhiseaduskomisjoni poole seoses liiklusseaduse, karistusseadustiku, politseiseaduse, väärteomenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõuga (179 SE), et juhtida tähelepanu nimetatud eelnõus sisalduvatele probleemidele.

Eesti Advokatuur leiab, et Riigikogu põhiseaduskomisjon peaks andma hinnangu, kas nimetatud eelnõu on põhiseadusega kooskõlas.

Siinkohal esitab advokatuur eelnõu kohta 26.11.2007.a kirjaga nr 1-9/147 Justiitsministeeriumile esitatud seisukohad:

1. Kirjalik hoiatamismenetlus väärteomenetluse seadustikus

Eelnõu § 4 näeb ette väärteomenetluse seadustiku täiendamist uue menetlusliigiga, mida nimetatakse kirjalikuks hoiatamismenetluseks. Selle menetluse sisuks on hoiatustrahvi määramine sõiduki omanikule või vastutavale kasutajale olukorras, kus on toime pandud liiklussüütegu (ohutu liiklemise või käituseeskirjade rikkumisega seotud väärtegu) ning teo toime pannud isikut ei ole välja selgitatud.

Kõnealuse seadusetäiendusega kaasnevad mitmed praktilised probleemid, mida on eelnõu kooskõlastamise käigus põhjalikult käsitletud Eesti Vabariigi õiguskantsler (õiguskantsleri 05.11.2007.a. kiri nr 18-2/071617/00707558). Eesti Advokatuur peab õiguskantsleri poolt esitatud tähelepanekuid väga olulisteks.

Siinkohal soovib aga Eesti Advokatuur tõstatada küsimuse eelnõus sätestatud kujul kirjaliku hoiatamismenetluse kui sellise vastavusest põhiseadusele ja Eesti karistusõiguse üldpõhimõtetele. Vajadusele nimelt seda küsimust täiendavalt analüüsida on juhtinud tähelepanu ka Riigikohus (Riigikohtu 09.11.2007.a. kiri nr 10-4-4-6-07). Eelnõu ettevalmistamisel on põhiseaduspärasuse teemat seletuskirjast nähtuvalt käsitletud ja selline lähenemine iseenesest on tervitatav. Siiski ei ole eelnõus pakutud lahendus Eesti Advokatuuri arvates otstarbekaim.

Eesti karistusõigus rajaneb teo toimepanija isikliku vastutuse põhimõttel. Eelnõus sätestatud väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 54¹ lg 2 sätestab, et kirjalikus

hoiatamismenetluses määratud hoiatustrahv ei ole karistus ja sellega ei seondu karistusega kaasnevad õigusjärelmid. Seeläbi on küll näiliselt saavutatud uue menetlusliigi kooskõla kehtiva karistusõiguse üldpõhimõtetega, kuid ühtlasi on tekkinud mitmed põhimõttelised probleemid:

- a) kirjalik hoiatamismenetlus on üks osa väärtomenetlusõigusest, mis muuhulgas nõuab VTMS §-is 4 sätestatud süütuse presumptsiooni tagamist, tegelikult aga pole süütuse presumptsioonil kirjalikus hoiatamismenetluses mingit rolli;
- b) mõisted "kirjalik hoiatamismenetlus" ja "hoiatustrahv" on praktiliselt identsed VTMS 10. peatüki esimeses jaos kasutatud mõistetega, kuigi nende sisuline tähendus on täiesti erinev – selline segadus mõistete kasutamisel pigem soodustab kirjaliku hoiatamismenetluse käsitlemist nii-öelda klassikalise väärtomenetlusena, mis on aga vastuolus teo toimepanija isikliku vastutuse põhimõttega;
- c) kirjalikus hoiatamismenetluses määratud hoiatustrahviga võib kaasneda ühele isikule sama väärteto eest veel teise sanktsiooni ehk väärtekaristuse määramine – eelnõuga sätestatud VTMS § 54⁵ lg 1 ja 3 tuleneb, et kui hoiatustrahvi saanud sõiduki vastutav kasutaja hoiatustrahvi vaidlustab, uuendatakse väärtomenetlus ning kui uuendatud menetluses ei selgu selle isiku vastutust välistavad asjaolud, ei vabane isik hoiatustrahvi maksmise kohutusest, st kui väärtomenetluses selgub, et just sõiduki eest vastutav isik pani toime väärteto, määratakse talle vastav karistus ja hoiatustrahvist ta ei vabane. Selline võimalus ei ole kooskõlas *ne bis in idem* põhimõttega;
- d) kirjalikus hoiatamismenetluses tehtud hoiatustrahvi võimalik vastuolu *ne bis in idem* põhimõttega võib tuleneda ka asjaolust, et VTMS § 29 lg 1 p 3 välistab väärtomenetluse alustamise juhul, kui isiku suhtes on sama teo kohta tehtud väärtomenetluse lõpetamise lahend, kuid nimetatud alus ei hõlma olukordi, kus kohaldatakse kirjalikku hoiatamismenetlust – esiteks rakendatakse vastavat menetlust alati olukorras, kus teo toimepannud isikut ei õnnestu kindlaks teha (st ei saa rääkida sama isiku suhtes tehtud lahendist) ja teiseks on kirjalikku hoiatamismenetlust võimalik kohaldada väärtomenetlust alustamata (st ei saa rääkida väärtomenetluse lõpetamise lahendist). Sisuliselt ei välista miski väärtomenetluse läbiviimist pärast sama teoga seonduva hoiatustrahvi määramist.

Kokkuvõtvalt on Eesti Advokatuur seisukohal, et kirjalik hoiatamismenetlus eelnõus ette nähtud kujul ei sobi Eesti kehtiva karistusõiguse ja väärtomenetlusõiguse süsteemi ning toob praktikas kaasa olukordi, kus isikute põhiõigused ei ole piisaval määral tagatud.

Eesti Advokatuur teeb ettepaneku asendada kirjalik hoiatamismenetlus teist liiki regulatsiooniga, mis meie arvates täidab sama eesmärgi, kuid välistab seejuures kõigi ülalkirjeldatud ja ka õiguskantsleri antud arvamuses esile toodud probleemide tekkimise. Sellise regulatsiooni lühikirjeldus on järgmine: liikluseaduses sätestatakse sõiduki omanikule ja vastutavale kasutajale kohustus teha liiklussüüteo asjaolude väljaselgitamiseks alustatud väärtomenetluses kohtuvälisele menetlejale teatavaks sõidukit juhtinud isik. Selle kohustuse täitmata jätmine kvalifitseeritaks seaduses eraldi väärteteks. Ühtlasi näeks seadus ette, et vastutust antud kohustuse rikkumise eest ei kohaldata, kui isik tõendab, et ta ei teadnud ega saanudki vastavalt asjaoludele teada sõidukit tegelikult juhtinud isikut ning tal puudus ka reaalne võimalus seda hiljem kindlaks teha. Sellise regulatsiooni puhul oleks Eesti Advokatuuri arvates tagatud, et väärtomenetluses on reeglina võimalik teo toimepannud isik kindlaks teha ning vastav

tuvastusprotsess ei oleks ülemäära aja- ega ressursimahukas. Analoogne süsteem on kasutusel mitmetes Euroopa riikides ning näiteks Suurbritannia vastava regulatsiooni on EIÕK tunnistanud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga kooskõlas olevaks¹. Muuhulgas on EIÕK kinnitanud, et karistusahvardusega kohustus teha teatavaks sõidukit juhtinud isiku andmed ei ole vastuolus karistusõiguse üldpõhimõttega, mis keelab isiku sundimist ennast või lähedast süüstavate andmete avaldamisele.

Äsjakirjeldatud süsteemi eeliseks peab Eesti Advokatuur ka seda, et suunab liiklussüütegude vastu võitlemisel menetluse peamiselt ikkagi teo toimepanijate väljaselgitamisele ja karistamisele ning sõiduki omaniku või vastutava kasutaja kohustus andmeid avaldada koos sanktsiooniga selle kohustuse rikkumise eest teenib just liiklussüüteo toimepanija karistamise eesmärki. Kirjalik hoiatamismenetlus eelnõus sätestatud kujul võib Eesti Advokatuuri arvates kaasa tuua olukorra, kus riik asub liiga kergekäeliselt liiklussüütegudele reageerima just selle menetlusliigi kaudu, st koos võimalusega kohaldada sanktsiooni lihtsustatud "anonüümses" menetluses kaob menetlejal motivatsioon tõsiselt tegeleda väärteo toimepannud isikute väljaselgitamisega.

Kokkuvõtvalt leiab Eesti Advokatuur, et eelnõus VTMS-i täiendusena ettenähtud regulatsiooni eesmärki on põhiseaduse § 11 sätestatud põhimõtteid arvestades võimalik saavutada lihtsamal ja otstarbekamal viisil.

2. Isiku toimetamine politsei ametiruumi, ekspertiisiasutusse või tervishoiuteenuse osutaja juurde ja sunnimeetmete rakendamine joobeseisundi tuvastamiseks

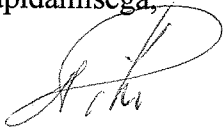
Seoses eelnõu §-is 3 ettenähtud politseiseaduse täiendamisega soovib Eesti Advokatuur veelkord käsitleda küsimust isiku toimetamisest politsei ametiruumi, ekspertiisiasutusse või tervishoiuteenuse osutaja juurde joobeseisundi tuvastamiseks. Eelnõus ettenähtud politseiseaduse § 15⁹ ja § 15¹¹ sätestatud politsei õigus toimetada isik erinevatesse asutustesse on käsitletav vabaduse võtmisena põhiseaduse § 20 lg 2 tähenduses. Järelikult saab selline toiming olla õigustatud põhiseaduse § 20 lg 2 sätestatud asjaolude esinemisel. Eesti Advokatuuri arvates on isiku tahte vastaselt joobeseisundi tuvastamine ning sellega seonduvate sunnivahendite (asutusse toimetamine ja vahetu sunni rakendamine proovi võtmisel) rakendamine õigustatud üksnes siis, kui isikut kahtlustatakse süüteo toimepanemises, mille koosseisuline tunnus on joobeseisund või lubatud alkoholimäära ületamine. Kui süüteo toimepanemises kahtlustatav võtab joobeseisundi kohepealse kontrolli käigus kindlakstehtud asjaolud omaks ja kinnitab, et sellise omaksvõtu tagajärjed on talle teada, peaks seadus ette nägema võimaluse lugeda joobeseisund sellega tuvastatuks ja sätestama seeläbi isikule võimaluse vabaneda joobeseisundi tuvastamisega seonduvatest põhivabaduste rikkumistest. Isikute suhtes, keda ei kahtlustata joobeseisundiga seonduva süüteo toimepanemises (politseiseaduse § 15⁷ p 2 ja 3 kohaselt endale või teistele ohtlikud isikud ja alaealised), peaks joobeseisundi tuvastamisega seonduvate sunnimeetmete rakendamine olema välistatud, sest nende puhul ei ole oluline mitte konkreetse joobeastme kindlakstegemine, vaid isiku enda elu ja tervise ja teiste isikute kaitse. Eesti Advokatuuri arvates ei eksisteeri ühtegi

¹ Vt EIÕK 29.06.2007.a. otsus kaasuses O'Halloran ja Francis v. Suurbritannia.

legitiimset põhjust, mis õigustaks alaealise või jooebeseisundi tõttu endale ohtliku isiku, keda pole alust kahtlustada ühegi süüteo toimepanemises, sunniviisilist allutamist näiteks vereproovi võtmisele. Selline isiku vabaduse ja puutumatus rikkumine ei oleks kooskõlas põhiseaduse §-is 11 ja §-is 20 sätestatuga.

Eeltoodust tulenevalt leiame, et eelnõu edasise menetluse käigus tuleks üle vaadata jooebeseisundi tuvastamisega kaasnevate sunnimeetmete rakendamise regulatsioon ning muuta seda selliselt, et sunnivahendite rakendamine oleks lubatud üksnes siis, kui toimingu eesmärk õigustab isiku olulist põhivabaduste riivet.

Lugupidamisega,



Aivar Pilv